

Woke & — Weerstand

+
O
O
i
k
i
+

Juni 2024

Deze toolkit is ontwikkeld in het kader van het project **Woke&Weerstand**, dat plaatsvond op de Universiteit voor Humanistiek tussen september 2022 en juli 2024.

Tenzij anders vermeld, geldt voor deze uitgave een Creative Commons Licence (CC).

Projectteam

Projectleider: dr. Caroline Suransky
Medewerkers: Noortje Bot (docent)
Farach Winter (student)
Student-assistenten: Rosanne van Bruggen
Leen Kruithof
Rebecca Lensink
Marishelle Lieberwerth
Brechtje Meijers
m.m.v.: Studievereniging Pluralistiek
Design: De Club

Financiering

Comenius Senior Fellowshipbeurs van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) en de Universiteit voor Humanistiek. Het NRO is een divise van NWO die zich richt op verbetering en vernieuwing van onderwijs met kennis uit onderzoek.

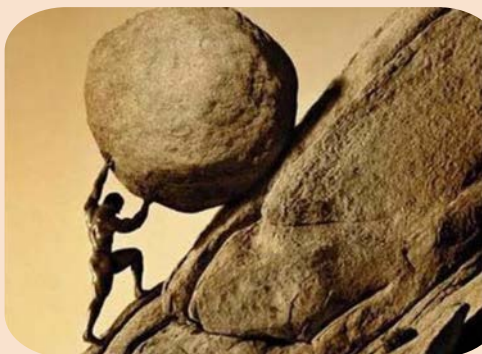

Inleiding

Deze toolkit biedt inzicht in werkvormen, ervaringen en lessen uit het project **Woke en Weerstand**. Het doel is om studenten en medewerkers in het hoger onderwijs te inspireren om op vruchtbare en concrete manieren vorm te geven aan het adresseren van institutioneel racisme, epistemische rechtvaardigheid en dekolonisering.

Het project startte in 2022, in het verlengde van de mondiale beweging 'Black Lives Matter' en daarmee samenhangende kritische vragen over (hoger) onderwijs ("waarom is mijn curriculum zo wit?") Op de Universiteit voor Humanistiek organiseerde een groep studenten zich onder de naam Pluralistiek en voerde een curriculumscan uit die hun vermoeden van institutioneel racisme bevestigde. Toen zij deze bevindingen openbaar maakten, ontstond een vijandige sfeer in plaats van een constructieve dialoog. Dit was de aanleiding voor het project, waarvoor Caroline Suransky een Comenius-NRO Senior Fellowship beurs ontving. Een beurs die bedoeld is voor onderwijsinnovaties die nadrukkelijk ten goede komen aan studenten. Het project bracht studenten en medewerkers samen als agonisten (kritische coöperatieven) in plaats van antagonist, in termen van politiek filosoof Chantal Mouffe. In dialoogbijeenkomsten en workshops zijn schurende kwesties op concrete manieren vertaald in curriculumherziening, met oog voor diverse opvattingen. Terugkijkend concluderen we dat toenemende polarisatie het doel van het project alleen maar urgenter heeft gemaakt.

Wij hebben ervaren dat het veranderen van een organisatiecultuur en het curriculum van een universiteit voortdurende dialoog en samenwerking vereist. Er zijn geen 'quick fixes' voorhanden. Tijdens het project gaf Professor Anthony Pinn, ingegeven door de mythe van Sisyphus, een inspirerend antwoord op de vraag of dialoog over racisme zinvol is. Hij stelde dat het streven naar een wereld zonder racisme te vergelijken is met Sisyphus' eindeloze taak om een rotsblok de berg op te duwen. Hoewel de top nooit bereikt wordt, is de inspanning zelf zinvol. Voor ons benadrukt dit perspectief dat de inzet voor een rechtvaardigere universiteit waardevol is, ook zonder een definitieve oplossing. Onze uitnodiging aan u als lezer is om niet te zoeken naar snelle oplossingen, maar om open te staan voor onze ervaringen en ze te vertalen naar (werk)vormen die aansluiten bij uw eigen context.

“De strijd op zichzelf tegen de top is voldoende om het hart van een mens te vullen. We moeten ons Sisyphus als een gelukkig mens voorstellen.”

- Besluit van De mythe van Sisyphus

Inhoud

De opzet van het project volgde vier fasen. Deze fasen voor **onderwijsverandering** vormen de routekaart voor de toolkit.

Fase 1: agenderen	5
Overzicht activiteiten	5
Ervaringen en opbrengsten	6
Verdieping: Woke en academische vrijheid	7
Tool: Dialoog in de kantine	8
Fase 2: verkennen en ontwerpen	11
Overzicht activiteiten	11
Ervaringen en opbrengsten	12
Verdieping: Dekolonisatie van hoger onderwijs	13
Tool: Gesprek op voeten	14
Fase 3: oefenen	16
Overzicht activiteiten	16
Ervaringen en opbrengsten	17
Verdieping: Agonisme en agonistische dialoog	19
Tool: Internationale, online dialoog	20
Fase 4: evalueren en delen	23
Overzicht activiteiten	23
Ervaringen en opbrengsten	24
Verdieping: Complexiteit van academische vrijheid	25
Tool: workshops slotconferentie	26
Bronnen	27

fase 1

fase 2

fase 3

fase 4

Fase 1

Agenderen

De eerste stap in het project was het systematisch aangaan van het gesprek over wokeness, academische vrijheid, institutioneel racisme en dekolonisatie van onderwijs. Met zowel online als fysieke vormen van dialoog probeerden we zoveel mogelijk verschillende stemmen met elkaar in gesprek te brengen.

Activiteiten

- Fysiek prikbord met relevante (nieuws)artikelen, informatie over het project en ruimte om te reageren op dialoogvragen.
- Online 'prikbord' in de vorm van [een Padlet](#).
- Dialoog in de Kantine - tijdens lunchpauzes zijn zo'n 80 studenten en medewerkers in gesprek gegaan onder begeleiding van een senior student. Toelichting op de exacte uitvoering is te vinden op pagina 8.
- [Blogs van medewerkers en studenten](#).

Ervaringen & opbrengsten

In gesprek over woke

Het onderwerp leeft enorm. In drie dagen tijd zijn er meer dan 100 reacties op stellingen op het prikbord en de online padlet geplaatst. Sommigen geven positieve bijval. Zij beschouwen woke als een uitnodiging om de context te heroverwegen en open te staan voor onderdrukte stemmen, wat als verrijkend en bevorderlijk voor academische vrijheid wordt gezien. Kritische geluiden beschrijven woke als wereldvreemd, noemen het 'woke politie' en wijzen erop dat 'witte mannen' ten onrechte als de veroorzakers van al het kwaad worden neergezet.

Waar is de weerstand?

Tijdens de dialogen in de kantine bleek weinig openlijke kritiek. "Het project heet Woke en Weerstand, maar waar is de weerstand?" vroeg een medewerker na afloop. In deze context wordt regelmatig naar sociale (on)veiligheid verwezen als een belangrijke voorwaarde voor dialoog. Veel deelnemers vonden het belangrijk om het gesprek aan te gaan en concreet iets met het onderwerp te doen. Dit waren vooral mensen die positief stonden tegenover 'woke'. Online anonimiteit bood blijkbaar een makkelijker platform voor kritische standpunten dan face-to-face gesprekken met collega's en medestudenten.

Ongemak niet uit de weg gaan

Om de gemeenschap verder te betrekken bij het project, zijn er blogs van projectleden gedeeld, waarin ze hun ervaringen en motivatie bespreken. Een docent schreef over haar dialoogervaringen, waarbij het thema 'ongemak' vaak naar voren kwam. "We moeten ongemak niet uit de weg gaan" werd gezegd. Daar werd tegenover gesteld dat het vermijden van ongemak een privilege is. Mensen die afwijken van de norm hebben vaak geen keus, omdat zij voortdurend met ongemakkelijke situaties worden geconfronteerd. Voor hen is het noodzakelijk om dit ongemak te doorstaan om deel te nemen aan publieke ruimte. Een student besprak zijn ervaringen als één van de weinig niet-witte studenten van kleur op de UvH. Hij reflecteert op de vraag of hij daadwerkelijk op zijn plaats is binnen de academische wereld en benadrukt zijn verantwoordelijkheid om, als zwarte Humanisticus, sociale verandering te bevorderen, waarbij hij inspiratie put uit denkers als James Baldwin.

Verdieping

Woke en academische vrijheid

Het begrip 'woke' is voortdurend in verandering (Stoker et al., 2023). Aanvankelijk verwees het in Afro-Amerikaanse gemeenschappen naar het bewustzijn van institutioneel racisme en sociale ongelijkheid. De term kreeg bredere bekendheid door de Black Lives Matter-beweging, die racisme, kolonialisme en de dekolonisatie van de westerse identiteit centraal stelde. Antiracisme werd hierbij expliciet gekoppeld aan andere emancipatiebewegingen en werd daarmee een intersectionele strijd. De term woke wordt tegenwoordig vaker gebruikt door conservatieve denkers dan door linkse activisten (Cammaerts, 2022). Woke wordt gebruikt om overdreven activisme en politieke correctheid aan te duiden, wat volgens conservatieve denkers de academische vrijheid en de vrijheid van meningsuiting in gevaar brengt.

Het debat over woke en anti-woke is zowel binnen als buiten de universitaire wereld zwaar gepolitiseerd (Thomas, 2023). Dit leidt ertoe dat verschillende kwesties op één hoop worden gegooid, wat een inhoudelijk gesprek over universitaire speelruimte belemmert. 'Woke' wordt gebruikt als algemene verzamelnaam om te hekelen wat niet bevalt of om uiting te geven aan morele paniek. Universiteiten staan voor de uitdaging om het gesprek over academische vrijheid niet te laten kapen door gepolitiseerde tegenstellingen (Stoker et al., 2023). Zowel woke- en anti-woke-activisten pleiten ervoor elkaar, of elkaars opvattingen, uit te sluiten of te cancellen (Norris, 2023). 'Links' meent dat de universiteit een veilige ruimte (safe space) moet zijn waar kwetsende meningen, die het bestaansrecht van gemarginaliseerde groepen in twijfel trekken, niet welkom zijn. De kritiek van zelfverklaard rechts is dat een open debat waarin politieke correctheid niet aan de orde is, belemmerd wordt op de universiteit. Percepties van cancelling hangen af van de mate waarin individuele waarden passen bij de dominante groeps Cultuur. Binnen de academische wereld zijn academici die **silencing** ervaren vaak een minderheid, of een "vis-uit-het-water". Dit contrast komt overeen met Noelle-Neumann's (1974, 1984) **spiral of silence** thesis. Haar thesis is dat heersende waarden in een groep geleidelijk opbloeien tot de overheersende cultuur, terwijl afwijkende minderheidsstemmen onder sociale druk verstommen. Dit **ratchet effect** zorgt er uiteindelijk voor dat andersdenkenden worden onderdrukt. Onderzoek van Norris (2021) suggereert dat **cancelculture** niet slechts een retorische mythe is; academici zijn minder bereid om hun morele overtuigingen te verdedigen wanneer ze geloven dat hun opvattingen niet breed gedeeld worden door collega's of de bredere samenleving waartoe ze behoren.

Tool

Dialogoog in de kantine Socratisch agonistisch dialogoog

Tijdsduur:	30 - 50 minuten
Aantal deelnemers:	4-10 per tafel
Doel:	belangrijke (gevoelige) onderwerpen agenderen en verschillende stemmen met elkaar in gesprek brengen in een toegankelijke ruimte.

Uitleg

Een Socratisch gesprek helpt bij het analyseren van een (ethische) kwestie. Het onderzoeken van eigen aannames staat daarbij centraal (Kessels, 2014, p. 89). Door een casus te bespreken en voortdurend vragen te stellen, krijgen deelnemers een helder beeld van de situatie en ontdekken ze wat voor hen de kern van de zaak is (Kessels, 2014, pp. 44-45). In een agonistische dialogoog is er nadrukkelijk ruimte voor tegengestelde opvattingen (Suransky & Alma, 2017). Agonisme erkent het belang van conflicterende perspectieven en ziet deze als waardevol.

De TOVEREN-methode maakt het mogelijk om in korte tijd gestructureerd socratisch onderzoek te doen (Kessels et al., 2015, pp. 58-59). Idealiter zit er aan iedere dialogoogtafel een gespreksbegeleider die bekend is met de methode. Gespreksbegeleiders (student of medewerker) zijn verantwoordelijk voor het bewaken van het proces en de tijd (zie stappenplan). Voor de start van de dialogoog worden gespreksregels afgesproken. Alle deelnemers aan tafel zijn verantwoordelijk voor het naleven daarvan.

Voorstel voor gespreksregels

1. Luister actief en respectvol: Iedereen moet bereid zijn om aandachtig naar elkaar te luisteren en respect te tonen voor verschillende perspectieven. Dit bevordert een open en veilige omgeving waarin deelnemers vrijuit kunnen spreken. Het kan zinvol zijn om een onderscheid te maken tussen een 'safe space' en een 'brave space', waarbij de laatste ruimte biedt aan agonistische dialogoog (zie: [Van Safe Spaces naar Brave Spaces](#)).
2. Onderzoek je eigen aannames: Zelfonderzoek staat centraal. Vraag jezelf voortdurend af waarom je bepaalde opvattingen hebt en wees bereid deze te herzien op basis van nieuwe inzichten die tijdens het gesprek naar voren komen.
3. Omarm tegengestelde opvattingen: Zie conflicterende meningen niet als obstakels, maar als kansen voor verdieping. Sta open voor discussie en gebruik tegenstrijdige perspectieven om het onderwerp beter te begrijpen en een breder inzicht te krijgen.

Benodigdheden

Dialogoogtafels met voldoende prints van het stappenplan, de casus of centrale vraag en grote A3 vellen waar deelnemers centrale vragen en essenties kunnen noteren.

Stappenplan TOVEREN-methode

Tijd: 30 - 60 minuten

Onderwerp: Een centrale vraag of een voor de deelnemers herkenbare casus (zie voorbeelden)

Stap 1 (±5min)

Vragen: Welke vragen roept dit op? Wat begrijp je (nog) niet of welke vragen moeten er zeker gesteld worden? Verzamel in max. 5 minuten zoveel mogelijk vragen (in steekwoorden) op het A3 papier.

Stap 2 (±15min)

Ervaringen: Welke ervaringen heb je zelf die relevant zijn bij deze vraag/casus?

Reacties: Op welke vragen en ervaringen wil je reageren? Waar wil je meer van weten? Waar denk je anders over? Gezamenlijk onderzoeken, kritisch, maar openstaand voor de inbreng van anderen.

Stap 3 (±5min)

Essenties: Op basis van dit korte gesprek, waar gaat het volgens jou om bij deze vraag/casus? Wat is een kern/hittepunt? Schrijf de essenties (in steekwoorden) op het A3 papier.

Stap 4 (±5min)

Nabespreking: Hoe was het om dit te doen? Wat ging goed? Wat zou in het vervolg anders kunnen? Doe dit eventueel kort in één woord per persoon bij weinig tijd.

Voorbeelden van dialoogvragen

- Wat zijn jouw associaties bij de term 'woke'?
- Wat betekent 'woke' voor de academische vrijheid, denk jij?
- Wat zijn jouw ervaringen met institutioneel racisme binnen het 'hogere' onderwijs?
- Wat voor ideeën heb jij bij het dekoloniseren van het onderwijs?
- Wat betekent epistemische rechtvaardigheid voor jou?
- Hoe gaan we om met diverse achtergronden en posities van auteurs, kennis en literatuur?
- Welke onderwijsvormen stimuleren dekolonisatie? Wat houdt dat precies in?
- Hoe ga je als student en docent het gesprek aan over diversiteit in het curriculum?
- Wat dient een student te leren, ter voorbereiding op het werken en leven in een pluriforme samenleving?
- Hoe moeten universiteiten omgaan met politiek activisme rondom de oorlog in Gaza?
- Hoe doe je recht aan maatschappelijk engagement en zorg je er tegelijkertijd voor dat de universiteit ook een kritische, wetenschappelijke rol blijft spelen?

Voorbeelden van casussen

Casus: Kritiek op Kant - Diversiteit/achtergrond auteurs

De filosofie van Immanuel Kant wordt geïntroduceerd tijdens een vak over Ethiek*. De docent noemt het geboorte- en sterfjaar van de filosoof en de geboorteplek en bespreekt daarna een voorgeschreven tekst van Kant zelf. Een student onderbreekt de les met een vraag: "Sorry, maar er is toch ook veel kritiek op Kant? Vanwege racisme en seksisme in zijn denken?". De docent geeft aan dat het belangrijk is om eerst Kant zelf te begrijpen voordat je kritiek kan plaatsen. "Laten we eerst de filosofie begrijpen, los van de persoon. Anders interpreteer je de filosofie al op basis van de kritiek, dat is niet de bedoeling."

Moet het 'werk', in dit geval de filosofie van Kant, los van de persoon besproken en begrepen worden, alvorens eventuele kritiek te bespreken? Of is het juist belangrijk om eerst de achtergrond en eventuele kritiek te weten, om van daaruit de filosofie te begrijpen?

Hoe ga je als student en docent op een goede manier het gesprek hierover aan in de les?

Casus: Bewust van privileges

Op de UvH wordt lesgegeven over humanisering in de Nederlandse samenleving in een vak in de bachelor Humanistiek*. De docent vindt het belangrijk het onderwerp antiracisme te incorporeren in het vak en wijdt er een college aan met bijpassende werkvorm. Tijdens het college wordt aan studenten gevraagd te reflecteren op hun eigen privileges. "Alweer deze werkvorm" verzucht een student, "ik ben al zo vaak die zeven vinkjes afgegaan, heb mezelf gepositioneerd aan de hand van het kruispuntdenken, gereflecteerd op wat het betekent om wit te zijn. Genoeg bewustwording, wanneer gaan we eens echt aan de slag? Wanneer wordt het eens écht ongemakkelijk?".

Hoe kan het UvH onderwijs studenten (beter) voorbereiden op het werken en leven in een dynamische, pluriforme samenleving? Welke kennis en vaardigheden zouden er moeten worden aangeboden in de vakken?

*Er wordt bewust geen specifiek vak benoemd, om geen specifieke docenten of studenten aan de casus te verbinden. Geef tijdens de bespreking op basis van eigen ervaringen invulling aan de casus.

Fase 2

Verkennen & ontwerpen

Verschillende experts adviseerden en begeleidden docenten en student-assistenten bij het herzien van onderwijs op het terrein van diversiteit, inclusie en dekolonisatie. Er was soms weerstand, maar gelukkig vooral enthousiasme. De behoefte was met name aan praktische handvatten, tijd en ruimte om samen te onderzoeken wat dekolonisatie nu eigenlijk is en hoe je dat vertaalt naar onderwijs.

Activiteiten

- Verblijf van de Amerikaanse gasthoogleraar Anthony B. Pinn, vooraanstaand deskundige op het gebied van humanisme en racisme:
  - Socrateslezing: Anthony Pinn Humanistisch Verbond, voor ruim 300 aanwezigen, gevolgd door een paneldiscussie met invloedrijke mensen in het (anti)racismedebat in Nederland.
  - A talk with Anthony Pinn: opening expositie 'Kolonialisme binnen de muren van de UvH', gevolgd door een lezing en panel.
  - A Movie night with Anthony Pinn: film- en dialoogavond, met de film 'Herskovits at the Heart of Blackness'.
  - A reading group with Anthony Pinn: leesgroep en discussiebijeenkomst.
  - Leestafel in de bibliotheek met werk over educatie, (anti)racisme en dekolonisering.
- Openbare lezing door Max de Ploeg over dekolonisatie en hoger onderwijs.
- Drie workshops onderwijsvernieuwing door Pravini Baboeram van het Expertise Centrum Diversiteitsbeleid (ECHO). Docenten en student-assistenten konden een eigen module/vak/cursus (leerdoelen, werkvormen, literatuur, examinering) evalueren en herzien.
- Inspiratiebijeenkomsten en intervisiegroep voor studenten wiens afstudeeronderzoek aansluit op kwesties omtrent antiracisme, institutionele witheid, dekolonisatie en aanverwante thema's.
- Blogs van het projectteam ([hier te lezen](#)).

Ervaringen & opbrengsten

Vertel ons: wat moeten we doen?

De prominente Amerikaanse hoogleraar religiestudies aan Rice University, gaf de Socrateslezing 2023 in samenwerking met het Humanistisch Verbond. In zijn lezing richtte Pinn zich op het "**schurende ongemak**" tussen humanisme en racisme. Hij stelde dat ondanks de idealen van vrijheid en gelijkheid, racisme diepgeworteld blijft in humanistische kringen. Pinn benadrukt dat we concrete stappen moeten nemen om raciale ongelijkheden aan te pakken. Hij pleit voor een kritische benadering van kennisproductie en onderwijs, waarbij koloniale structuren en gedachtepatronen worden bevestigd en ontmanteld. Zijn uitspraak "**Don't ask me how to solve it, I didn't create the problem,**" wijst op de noodzaak om de verantwoordelijkheid voor racisme te begrijpen en te delen in plaats van eenvoudigweg oplossingen te verwachten van degenen die erdoor getroffen zijn.

Diepe historische wortels

Max de Ploeg gaf een openbare lezing over dekolonisatie in het hoger onderwijs. Max de Ploeg, een bekende dekoloniaal denker en community builder, heeft een belangrijke rol gespeeld in verschillende grassroots-bewegingen en is medeoprichter van Aralez, een dekoloniaal netwerk in Amsterdam. Zijn lezing bood een historische context en inspiratie voor zowel studenten als medewerkers. Hij stelde: "**Als kolonialisme een lichaam is, zijn universiteiten het brein**". De Ploeg benadrukte dat wetenschappelijk onderzoek nauw verbonden is met de ergste excessen van kolonialisme. Dit wordt nog steeds als diepe belediging ervaren door gekoloniseerde volkeren. Hij verwees onder andere naar het werk "Decolonizing Methodologies" van Linda Tuhiwai Smith.

Welwillendheid die tegen drempels botst

Pravini Baboeram (ECHO) leidde workshops waarin docenten en studenten kritisch reflecteerden op hun onderwijspraktijk en lesmateriaal, met een focus op dekolonisatie. De workshops benadrukten dat dekolonisering verder gaat dan diversiteit en inclusie (D&I). D&I voegt vooral iets toe aan een bestaand kader. Dekolonisatie bekritiseert het bestaande kader en het onderliggende (kennis)systeem met als doel diepgewortelde koloniale denkpatronen binnen de universiteit te bevragen en te doorbreken.

De deelnemers deelden interesse en welwillendheid, maar botsten ten aanzien van de vraag wat dekolonisatie nou precies inhoudt en of het noodzakelijk is. Er waren verschillende opvattingen over wat dekolonisatie betekent voor de universiteit als instituut, hoe het invloed heeft op wat als legitieme academische kennis wordt beschouwd en in hoeverre afzonderlijke vakken gedekoloniseerd kunnen worden.

De workshops leidden tot vragen als: "**Wie heeft deze kennis voortgebracht en waarom?**" en "**Welke stemmen worden niet gehoord?**". Er is nagedacht over wat studenten wordt afgeleerd, zoals het uitstellen van oordelen. Sommigen vroegen zich af of studenten beter kunnen leren om hun oordelen kritisch te onderzoeken om zich bewust te worden van hun positionaliteit. Ten slotte werd benadrukt dat er meer ruimte voor reflectie, gesprek met collega's en studenten en het ontwikkelen van vaardigheden nodig is over deze onderwerpen. Universiteiten hebben nog veel te leren.

Verdieping

Dekolonisatie van Hoger Onderwijs

Het werk van Achille Mbembe en Linda Tuhiwai Smith biedt een aantal belangrijke inzichten over dekolonisatie van hoger onderwijs.

Achille Mbembe is een van de grote Afrikaanse denkers van deze tijd en een invloedrijke stem in het internationale post- en dekoloniale debat. Hij onderzoekt hoe raciale kennis wordt geproduceerd en gereproduceerd in moderne samenlevingen. Daarbij stelt hij dat racisme geen kwestie is van individuele vooroordelen, maar diep verankerd is in westerse epistemologieën en systemen van kennis. Dit betekent dat dekolonisering van universiteiten meer inhoudt dan alleen curriculumverandering; het vereist een fundamentele herziening van de onderliggende structuren die kennisproductie en onderwijs bepalen en tot hiërarchieën en uitsluiting leiden. Dekolonisering, volgens Mbembe, houdt in dat deze structuren moeten worden ontmanteld en dat indigenously en niet-westerse kennisvormen worden erkend en geïntegreerd.

Linda Tuhiwai Smith is emeritus hoogleraar indigenous studies aan de universiteit van Waikato in Nieuw-Zeeland. In haar boek '**Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples**' bespreekt ze hoe westerse onderzoekspraktijken vaak botsen met kennisvormen van oorspronkelijke bewoners. Ze betoogt dat dekolonisatie van onderwijs niet alleen gaat over wát er wordt onderwezen, maar ook hoe en door wie. Dit houdt in dat indigenous gemeenschappen actief moeten deelnemen aan het ontwerpen en het uitvoeren van onderzoek en onderwijsprogramma's. Bovendien benadrukt ze het belang van holistische benaderingen van tijd en ruimte, die verschillen van westerse opvattingen. Ze pleit voor onderwijsmodellen die gericht zijn op gemeenschapszorg en natuurbescherming, waarbij de onderlinge verbondenheid van alle levende wezens wordt erkend.

Beide denkers benadrukken dat dekolonisatie van hoger onderwijs een diepgaande transformatie vereist van de structuren, methodologieën en inhoud van onderwijs en onderwijsinstellingen. Dit proces vraagt om een kritische reflectie op de koloniale erfenis en de actieve betrokkenheid van indigenous en niet-westerse kennisbronnen om een inclusief en rechtvaardig onderwijslandschap te kunnen creëren.

Tool

Gesprek op voeten Ruimte om te twifelen en positie te bepalen.

Tijdsduur:	1,5 - 2 uur
Aantal deelnemers:	10 tot 30
Doel:	dynamische discussie die leidt tot inzicht in eigen standpunten en begrip voor die van anderen.

In het boek 'Spreken en zijn' pleit Kübra Gümüşay voor het belang van taal in het vormgeven van onze realiteit en het bestrijden van discriminatie. Deze tool is een uitwerking van haar oproep:

“Dat is precies wat nodig is: aarzeling, twijfel. De mogelijkheid om van gedachten te veranderen. De mogelijkheid om je eigen positie in twijfel te trekken. We hebben plaatsen nodig waar we kunnen nadenken – niet om te laten zien hoe goed we zijn en hoeveel we weten, maar hoeveel we niet weten maar wel willen uitzoeken.”
– Gümüşay (2022), p.196-197

De werkvorm is geïnspireerd door de Deep Democracy methode, specifiek het 'Gesprek op Voeten'. De nieuwe informatie tijdens de sessie komt uit de documentaire 'The Uprising' van Pravini Baboeram, die inzicht biedt in kolonialisme en racisme in Europa.

Benodigheden

- Grote ruimte met voldoende ruimte om te bewegen
- Papieren en stiften + schrijfmateriaal voor deelnemers
- Aanvullende theorie of videomateriaal ter verdieping van het onderwerp

Vorbereiding

1. **Centrale stelling:** Schrijf goed zichtbaar de centrale stelling voor de discussie op. Bijvoorbeeld een stelling als: “Woke-taalgebruik is zinvol om discriminatie te voorkomen.”
2. **Vloerankers Klaarleggen:** Schrijf verschillende standpunten op vellen papier en leg deze op de grond, verspreid door de ruimte. Voorbeelden van standpunten:
  - “Woorden zijn kwetsend”
  - “Politieke verandering vraagt eerst taalverandering”
  - “Aan racisme verander je niet veel met nieuwe woorden”
  - “Je mag ook niets meer zeggen / Focus op taal beperkt mijn vrijheid van spreken”

Uitvoering

1. Introductie (10 minuten)

- Welkom: Verwelkom de deelnemers en leg kort de doelen en het verloop van de sessie uit. Introduceer de centrale stelling.
- Uitleg Werkvorm: Leg uit dat deelnemers een positie innemen ten opzichte van de vloerankers die hun mening het beste vertegenwoordigen. Het is niet mogelijk om op meerdere plekken tegelijkertijd te staan. Het is wel mogelijk om gedurende het gesprek te verplaatsen. Er bestaat geen 'neutrale' plek.

2. Positie Innemen (30 minuten)

- Presentatie standpunten: Presenteer de stellingen die op de vloerankers staan geschreven. Vraag de deelnemers om rond te lopen en een positie in te nemen bij het vloeranker dat hun mening het beste vertegenwoordigt.
- Discussie: Faciliteer een open discussie tussen de verschillende posities. Moedig deelnemers aan om van positie te veranderen als hun mening verandert door het gesprek. Deelnemers mogen nieuwe posities introduceren, waar andere deelnemers weer bij kunnen gaan staan.

3. Halverwege - Aanvullen met Nieuwe Informatie en Verdiepen (35 minuten):

- Presentatie: Deel informatie over dekolonisatie van taal, gebruikmakend van inzichten uit de documentaire 'The Uprising' van Pravini Baboeram of Kübra Gümüşay's boek 'Spreken en zijn'. Bespreek hoe taal kan bijdragen aan het bestrijden van discriminatie.
- Nieuwe Posities: Vraag de deelnemers of er naar aanleiding van deze nieuwe informatie posities zijn die ontbreken in het gesprek en of ze willen dat representanten die posities vertegenwoordigen.
- Verdiepende Discussie: Faciliteer een tweede ronde van discussie, waarbij de nieuwe informatie en posities worden meegenomen.

4. Afsluiting (15 minuten)

- Individuele Reflectie: Vraag de deelnemers om voor zichzelf op te schrijven:
  - Heb je dingen wel gedacht, maar niet gezegd?
  - Heb je irritatie of ongemak ervaren?
  - Welke behoefte zit daaronder, wat zou je willen van de groep / in het gesprek?
- Groepsreflectie: Laat enkele deelnemers hun reflecties delen (vrijwillig) en sluit af met een korte samenvatting van de belangrijkste inzichten.

5. Na de Sessie

- Evaluatie: Vraag de deelnemers om een korte evaluatie in te vullen over hun ervaringen en wat ze hebben geleerd.
- Vervolgacties: Bespreek eventuele vervolgacties of verdere sessies.

Fase 3

Onderwijsverandering oefenen

De derde fase in het project richtte zich op het verdiepen van de dialoog over kolonialisme en dekolonisatie van onderwijs. Door online uitwisselingen met Stellenbosch University, kantinedialogen en inspiratiebijeenkomsten hebben we diverse perspectieven samengebracht. In focusgroepen en intervisiebijeenkomsten evalueerden we onderwijsvernieuwingen. Dit benadrukte de noodzaak van praktijkgerichte leerervaringen en ruimte voor 'schurende gesprekken'.

Activiteiten

- Dialoog met Stellenbosch University uit Zuid-Afrika: Elf studenten van de UvH en zeven studenten van Stellenbosch University gingen met elkaar in (online) dialoog over woke, kolonialisme en dekolonisering. Hier verscheen ook een blog over.
- Dialoog in de kantine over epistemische rechtvaardigheid; omgang met achtergronden en posities van auteurs, kennis en literatuur; onderwijsvormen die dekolonisatie stimuleren. Toelichting op de uitvoering is te vinden op pagina 8.
- Inspiratiebijeenkomst voor studenten wiens scriptieonderzoek aansluit bij kwesties omtrent het curriculum, antiracisme, institutionele witheid, dekolonisatie, politieke correctheid e.d.
- Intervisiebijeenkomsten met docenten die werken aan herziening van hun eigen vakken.
- Evaluatie van de onderwijsverandering uit **fase 2** middels focusgroepen met studenten.

Ervaringen & opbrengsten

Je staat er niet alleen voor

Het bleek bijzonder waardevol voor zowel studenten als docenten, om ruimte te krijgen voor het uitwisselen van ideeën en inzichten met anderen die dezelfde onderwerpen belangrijk vinden. We hebben diverse bijeenkomsten georganiseerd waar docenten en studenten elkaar als gelijken konden ontmoeten en van elkaar konden leren. Voor studenten die hun scriptieonderzoek richtten op relevante onderwerpen, was er een speciale inspiratiebijeenkomst. Via speelse werkvormen, zoals het kaartspel *Caleidoscopia* konden studenten de diverse dimensies van hun onderzoeks- thema's analyseren en bespreken. Voor docenten hebben we intervisie- bijeenkomsten georganiseerd, waarin zij ervaringen en uitdagingen rondom dekolonisatie in hun onderwijs konden delen. Deze sessies leidden tot vervolg workshops in het begeleiden van gesprekken over dekoloniale thema's door expert *Şeydâ Buurman-Kutsal*.

Noodzakelijke kennis

De eerste pilots met het dekoloniseren van onderwijs hebben tot waardevolle inzichten geleid. Docenten benadrukten het belang van transparantie over hun eigen twijfels bij gevoelige onderwerpen. Deze openheid maakt hen benaderbaar en biedt ruimte voor kritiek, vragen en suggesties van studenten en collega's. Daarnaast bleek het essentieel dat werkvormen en literatuur zich richten op het kritisch bevragen van de meerderheid van de (studenten)populatie en de status quo in de samenleving, in plaats van alleen minderheden te onderzoeken als het gaat om diversiteit, rechtvaardigheid en dekolonisering. Studenten hadden vooral behoefte aan praktische toepassingen en actie. Ze willen leren omgaan met weerstand en het voeren van moeilijke gesprekken over kleur en racisme. Ze vinden het noodzakelijk om kennis over de geschiedenis van racisme en verrijkende literatuur, zoals werken van *Fanon* en *Wekker*, in het curriculum op te nemen. De behoefte aan concrete en confronterende leerervaringen werd duidelijk. Evenals de integratie van dekolonisatie in meerdere vakken en leerlijnen.

Een gedeeld koloniaal verleden

Tijdens een online dialoog met Stellenbosch University in Zuid-Afrika spraken elf UvH-studenten en zeven Stellenbosch-studenten over wokeness, kolonialiteit en dekolonisatie. Het doel was om inzicht te krijgen in hoe historische en geopolitieke contexten van invloed zijn op deze thema's en hoe de verbondenheid van Nederland en Zuid-Afrika daarin een rol speelt. Studenten bespraken de impact van het koloniale verleden in hun dagelijks leven, en in het bijzonder op de universiteit. Een student van Stellenbosch zei: **"The decolonization project is relatively new in the Netherlands, but there is an intentional push to advance this goal."** Een UvH-student merkte op: **"Topics of colonialism and apartheid are more recent and/or palpable in South Africa and therefore harder to ignore compared to the Netherlands."** Een andere Stellenbosch-student vond het verschil in bespreking van ras en dekolonisatie tussen de universiteiten opvallend: **"Here, they often form the focal point of a section, whereas in the Netherlands they are often side comments."** UvH-studenten gaven aan: **"We recognize similarities regarding wokeness / decolonial discussions and discomfort."** De dialoog benadrukte dat studenten in beide landen behoefte hebben aan praktijkgericht leren en het voeren van schurende gesprekken. Een UvH-student concludeerde: **"There is still so much to discover in this intercultural exchange."** De dialoog maakte duidelijk dat er veel te leren is van de uitwisseling tussen verschillende culturele en geopolitieke contexten.

Ik wil PRATEN OVER
GAZA + IK OOK! +1 ik ook
+1

“We moeten praten over Gaza”

Het project vond deels plaats in een periode waarin de oorlog in Israël en Palestina sterke reacties opriep in de samenleving en op universiteiten, inclusief de Universiteit voor Humanistiek en in de projectgroep zelf. In deze context vonden we het belangrijk om de actualiteit te betrekken bij het project. Centraal stonden vragen over de verantwoordelijkheid en positie van de universiteit. Studenten en docenten benadrukten het belang van dialoog over de actuele situatie. Er werd gedebatteerd over neutraliteit, verantwoordelijkheid en de mogelijkheid om complexe en gepolariseerde onderwerpen op een genuanceerde manier te bespreken. Er was behoefte aan erkenning van de actuele situatie. De universiteit werd gevraagd om een standpunt in te nemen, wat leidde tot discussies over de rol van politiek activisme in de academische context. Het bleek vooral belangrijk om ruimte te bieden voor dialoog over deze kwesties, waar emoties gezien mogen worden. Dit vraagt om aandacht van het bestuur en de universiteitsgemeenschap. De methode Dialogoog in de kantine bleek waardevol om verkennende gesprekken te voeren waarin versimpelde “wij-zij” tegenstellingen worden vermeden.

Casus november 2023: Gesprek in de les (Israël - Palestina)

Het is het najaar 2023. Er woedt oorlog tussen Israël en Hamas en er is extreme humanitaire nood in Palestina. Dit is constant in het nieuws. Op de UvH wordt lesgegeven over humanisering in de Nederlandse samenleving in een vak in de bachelor Humanistiek. Tijdens een pauze in het college spreekt een groepje studenten de docent aan. De studenten houden zich bezig met de oorlog in Gaza en zijn geraakt omdat het onderwerp niet wordt besproken tijdens de lessen. De docent weet even niet zo goed te reageren. De docent geeft aan het een heel belangrijk onderwerp te vinden, maar ook een complex onderwerp dat zich niet zo gemakkelijk laat bespreken in een onderwijssituatie. Daarbij gaat dit vak over andere onderwerpen, dus het lijkt de docent niet gepast om hiervoor het programma om te gooien. De studenten zijn teleurgesteld. “We zijn juist het soort opleiding waar dit besproken moet worden, ongeacht of dit ‘past’ of niet” zegt één van hen. Hoe zou er op de UvH moeten worden omgegaan met dit onderwerp in jullie ogen? En hoe kun je als docent en student op een genuanceerde manier de dialoog aangaan over een onderwerp dat (in de media) ook polariseert?

Casus mei 2024: Positionaliteit van de universiteit

Hoe moeten universiteiten omgaan met politiek activisme? Op universiteiten en hogescholen voelen studenten en docenten zich intensief betrokken bij de oorlog tussen Israël en Hamas. Veel universiteitsbesturen blijven neutraal om de vrije en pluriforme ontwikkeling van kennis en waarden te waarborgen. Ook het UvH-bestuur werd onlangs gevraagd een standpunt in te nemen, zoals gebeurde na de invasie van Rusland in Oekraïne. Students for Palestine schreef het CvB een brief, vanuit het idee dat we ons niet níet kunnen positioneren, ook als wetenschappers. Neutraliteit is volgens hen een onmogelijk streven, in de dagelijkse praktijk van het bestuur zit wel degelijk politiek verscholen waar we als academische wereld zo bewust mogelijk mee om moeten gaan. Hoe doe je recht aan het maatschappelijk engagement en zorg je er tegelijkertijd voor dat de universiteit ook haar kritische, onafhankelijke wetenschappelijke rol blijft spelen? En: hoe speelt humanistische inspiratie een rol hierin op de UvH?

Verdieping

Agonisme en agonistische dialoog

Politiek filosoof Chantal Mouffe (2013) pleit voor een pluralistische democratie die conflicten erkent en legitimeert. Ze onderscheidt antagonisme, een strijd tussen vijanden, van agonisme, een strijd tussen tegenstanders. Tegenstanders delen de democratische principes van vrijheid en gelijkheid, maar nemen andere (politieke) standpunten in met betrekking tot de kwesties die spelen. Agonistische politiek, zoals verwoord door Mouffe (2013, p.14), benadrukt twee sleutelconcepten: agonisme en hegemonie. Volgens Mouffe is agonisme een cruciaal element van democratie en biedt daarmee een alternatief voor zowel consensus als het vijandige antagonisme. Conflicten zijn nu eenmaal onvermijdelijk en elke samenleving kent een diversiteit aan meningen en belangen. In plaats van conflicten te elimineren, biedt agonisme een manier om ze te kanaliseren binnen een democratisch kader. Juist door ruimte te bieden aan verschillende visies wordt een levendige ruimte gecreëerd waarin nieuwe ideeën en oplossingen kunnen ontstaan. Met hegemonie doelt Mouffe op het dynamische proces waarin machtsrelaties verschuiven. Hegemonie ontstaat wanneer verschillende groepen proberen hun eigen visie op de wereld dominant te maken. Dit gebeurt in steeds veranderende krachtenvelden die onderhevig zijn aan contestatie.

In navolging van Mouffe gebruiken Suransky en Alma (2017) het concept van agonistische dialoog als een gespreksvorm die de dynamiek van conflict en meningsverschil erkent en waardeert, terwijl deze binnen een kader van respect en wederzijds begrip blijft. Een agonistische dialoog biedt ruimte aan conflict als een potentieel productieve kracht waarin het niet gaat om het winnen van een debat, maar actief op zoek gaan naar wederzijds begrip en inzicht. Een agonistische dialoog versterkt de democratische cultuur door ruimte te bieden aan diverse perspectieven en zo brede betrokkenheid en participatie te bevorderen. Agonistische dialoog erkent de rol van emoties en passies. Het delen van diepe overtuigingen en emoties kan leiden tot een authentieker gesprek.

Dit vraagt een open houding, maar kan evengoed voortkomen uit competitie (Matusov & Marjanovic-Shane, 2016). Door te 'sparren' met een radicaal andere zienswijze, kunnen eigen vanzelfsprekendheden worden blootgelegd en aangescherpt. Het verlangen om de ander te overtreffen bevat tevens een verlangen om van die ander te leren.

Tool

World Wide Woke: Dekolonisering in internationaal vergelijkend perspectief

Tijdsduur:	2 uur dialoog + leeswerk en schrijfoopdracht
Aantal deelnemers:	20 - 40
Doel:	Verdiepend inzicht in historische en geopolitieke contexten door middel van een dialoog tussen studenten en medewerkers van onderwijsinstellingen uit verschillende landen.
Voertaal:	Engels

What: Students (and staff) from educational institutes located in different countries engage in an online dialogue with each other. After a plenary introduction, students meet in pairs or small groups, in breakout rooms with representatives from the other country. The dialogue can be based on priorly formulated questions and/or on texts which need to be read before the online dialogue. To reflect on this learning experience, the participants co-write a blog as pairs/small groups.

Why: Worldwide, wokeness and decolonization are topical, pertinent and controversial topics. What can we learn from each other by discussing how we experience these topics in our daily lives in different contexts? The goal of the dialogue is for all participants to get more insight in how historical and geopolitical context influence how we understand and engage with wokeness and decolonization in society and in higher education. Students expressed that discussing differences and similarities is enlightening: it gives a better understanding of wokeness and decolonization and the significance of social context in which those phenomena develop. What each of us does and does not know and takes for granted, is brought to the fore. It turned out to be an inspiring and engaging way for students to learn from students whom they otherwise might not be in contact with, in ways in which all students are equally responsible to teach and learn.

Context: In our case, as an educational institute in the Global North (the Netherlands), we connected with an educational institute in the Global South (South Africa) with whom our project leader already had ties. The online dialogue could be an extracurricular event for which students sign up voluntarily, or the online dialogue can be embedded in an existent course. We offered the online dialogue as an extracurricular for any interested students (or staff), who signed up via e-mail. After this trial, the project leader decided to embed the online dialogue in the course she teaches.

Preparation

Set up the online dialogue with another educational institute. Design the program: time and date, introduction, questions and/or readings, time management. Make sure that all technical – ICT requirements are functional.

In case of an extracurricular activity, advertise and set a deadline for applications. Keep track of the participants from both educational institutes and make pairs and/or small groups, making sure each pair/small group has peers from both countries.

Send the participants instructions prior to the meeting: the meeting link, what (readings) to prepare and what to expect.

Timetable

15 min	Plenary	Welcome and introduction on the universities and participants; the questions and/or readings; 'Why this dialogue?'
20-30 min	Breakout	Dialogue on questions 1 and 2.
15 min	Plenary	Sharing of findings regarding questions 1 and 2.
20-30 min	Breakout	Dialogue on questions 3 and 4.
15 min	Plenary	Plenary sharing of findings regarding questions 3 and 4. All participants write a summary of their take-aways in the chat.
5-10 min	Plenary	Introduce the writing assignment and share instructions. Thank all participants.

Literature we asked students to read prior to the dialogue:

1. By an Surinamese Dutch author in the Dutch context:
Wekker, G. (2016). The house that race built. In G. Wekker, *White innocence: Paradoxes of colonialism and race* (pp. 50-80). Duke University Press.
2. By a Cameroonian author in the South African context:
Mbembe, A. J. (2016). Decolonizing the university: New directions. *Arts and Humanities in Higher Education*, 15(1), 29-45.

The questions that we discussed in rounds:

- How does colonial history appear in your daily life in (country A)/(country B) society?
- How does colonial history appear more specifically in your work/study at (educational institute A)/(educational institute B)?
- How does 'wokeness' play a role at your educational institute? How does it manifest itself, including resistance to wokeness?
- What does "decolonizing higher education" mean to you?

Writing assignment instructions

With your international peer(s), you will co-write a reflective blog for which you will receive a “pass” or “no pass”. Dependent on one’s institutional arrangement, these blogs can be shared in the online environment of a specific course, in broader institutional context or even make it accessible to a broader readership.

The formal requirements of the assignment are:

- Minimum 1.200 and maximum 1.800 words (excluding the bibliography / reference list).
- The blog has a title and lists the co-authors and their educational institutes.
- Minimum of two references, one selected by the (country A) peer(s) and one selected by the (country B) peer(s). Maximum of four references.
- One citation style, applied consistently (MLA, APA, Chicago, IEEE, CSE).
- Submit by (date) (time) by e-mailing it to both teachers (and your peer(s) CC).

In your blog, you should address the following:

- Focus: What did you learn about wokeness/coloniality/decolonization from the dialogue? Describe your main take-away(s) and what you found most striking.
- Focus: Describe how the dialogue made this learning possible.
- Provide some information about your different educational contexts.
- Address your lived experiences: how do you experience your (educational) context, what was it like to engage in this dialogue?
- The references provide depth to your reflections and/or answers to questions raised during the dialogue, but are not the main focus of the blog.

You can write your blog...

1. As one integrated text written by a “we”.

Example sentences:

We found that...

We were surprised by...

When Anna said..., we realized...

By sharing our experiences, we ...

2. And/or

As a dialogue where it is visible that you are responding in writing to each other.

Example sentences:

Anna: What Jessica said about... really changed my view on... (Elaborate)

Jessica: I did not realize that ... until Anna brought this up. (Elaborate)

Fase 4

Onderwijsverandering evalueren en delen

De laatste fase stond in het teken van het opmaken van de balans. Dekolonisatie lijkt voor sommigen een eindeloos proces, wat leidt tot een gevoel van 'woke-moeheid'. Met het oplaaieren van de verschrikkingen in Gaza worden vragen over meerstemmigheid, macht en tegenmacht extra urgent. We ondersteunen in deze fase initiatieven van medewerkers en studenten en faciliteren opnieuw de dialoog in de kantine. Uiteindelijk delen we onze ervaringen en inzichten met een breed publiek tijdens de slotconferentie.

Activiteiten

- Drie workshops 'dekoloniale gespreksvoering' en aanvullende supervisie door expert Şeydâ Buurman-Kutsal.
- Dialoog in de kantine omtrent dekolonisatie van onderwijs en de omgang van universiteiten met politiek activisme rondom de oorlog in Gaza. Toelichting op de exacte uitvoering is in dit document te vinden op [pagina 8](#).
- Evaluatie project middels online Padlet, focusgroepen en thesisonderzoek student.
- Landelijke slotconferentie voor studenten en medewerkers in het hoger onderwijs en gerelateerde organisaties, waar we de kennis gedeeld hebben die we op de UvH hebben opgedaan gericht op Diversiteit, Equity en Inclusie en dekolonisatie van hoger onderwijs.
- Publicatie tool kit.

Ervaringen & opbrengsten

Vooruitgang en reflectie

Evaluaties van het project laten zien dat er vooruitgang is geboekt in het literatuur aanbod van UvH onderwijs, met meer aandacht voor feministische, postkoloniale denkers en denkers uit niet-westerse landen. Dit wordt gezien als verrijkend en verdiepend voor de studie en gesprekken in werkgroepen. Maar er is ook nog veel te doen. Een student merkte op: "Hoewel een aantal docenten theoretisch in staat zijn te doceren over institutioneel racisme, zit hun onderwijs nog vol micro aggressions."

De workshops en lezingen hebben het begrip 'dekoloniseren' verbreed en laten zien hoe dit proces eruit kan zien in de onderwijscontext. Een deelnemer merkte op: "het vraagt constante reflectie op wat we als vanzelfsprekend aannemen, welke (impliciete) regels er zijn, welke macht er bij wie ligt om daar iets aan te doen, en hoe we dit alles ervaren." De nadruk op rationele en cognitieve manieren van leren gaat vaak ten koste van andere manieren van leren, zoals lichamelijke en emotionele praktijken. Een deelnemer voelde zich "gezien en gesterkt door training te krijgen van een vrouw van kleur," wat de noodzaak benadrukt van diverse rolmodellen in het onderwijs.

De vele dialogen boden ruimte aan de gedeelde behoefte om 'schurende onderwerpen' te bespreken. Docenten kregen handvatten en werkvormen om dergelijke gesprekken te faciliteren in hun onderwijs en vinden elkaar beter met vragen en voor inspiratie.

Slotconferentie

De conferentie is bezocht door ongeveer honderd deelnemers van elf instellingen voor hoger onderwijs, vijf niet-gouvernementele organisaties en vertegenwoordigers van lokale overheden. Prof. Gloria Wekker verzorgde de key note. Ze sprak over haar ervaringen als student en hoogleraar van kleur. Als 'space invader' analyseerde zij racisme in Nederland, waarover zij haar bekende boek *Witte Onschuld* schreef. In een boeiend betoog benadrukte ze onder andere het belang van intersectionaliteit in onderwijs en onderzoek.

Het projectteam deelde onder leiding van Noortje Bot hun ervaringen en opbrengsten. In de middag konden deelnemers verschillende werkvormen zelf ervaren via interactieve workshops: Emotienetwerken, Socratische en agonistische gespreksvoering, Caleidoscopia, en een online dialoog met Zuid-Afrikaanse studenten. De conferentie werd afgesloten door Caroline Suransky die inging op concrete opbrengsten van het project, maar ook stilstond bij het veelal harde en onzichtbare werk dat het veranderen van een organisatiecultuur vergt.

Verdieping

Complexiteit van academische vrijheid

Academische vrijheid is cruciaal voor wetenschap en hoger onderwijs. Het omvat juridische bescherming voor wetenschappers om vrij onderzoek te doen en vrij te onderwijzen zonder inmenging van buitenaf. Dit wordt ondersteund door wetgeving zoals artikel 1.6 van de WHW en artikel 13 van het Handvest van de Grondrechten van de EU. Studenten hebben ook recht op academische vrijheid, inclusief vrij debat, vrije vergadering en afwezigheid van indoctrinatie. Instellingsbesturen moeten deze vrijheden waarborgen en balanceren met orde en veiligheid.

Sigal Ben-Porath (2017) benadrukt dat academische vrijheid essentieel is voor kritisch denken, creativiteit en de zoektocht naar waarheid.

Universiteiten moeten ruimte bieden aan uiteenlopende ideeën zonder angst voor repercussies en een balans zoeken tussen academische vrijheid en inclusiviteit. Ben-Porath pleit voor 'civil discourse'; respectvolle en constructieve dialoog tussen verschillende standpunten, ook bij controversiële onderwerpen. Hoewel ze voorstander is van academische vrijheid, erkent ze dat er grenzen moeten zijn: Daar waar uitingen leiden tot directe schade of de deelname aan het academische leven ondermijnen. Een open academische cultuur realiseren is moeilijk. Confrontaties rond Black Lives Matter en de oorlog in Israël en Palestina maakten dit duidelijk in ons project.

Black Lives Matter hernieuwde de discussie over dekolonisering van onderzoek en curricula. Sommigen vrezen een vervaging van de grens tussen wetenschap en politiek, terwijl anderen ruimte voor verschillende perspectieven cruciaal vinden voor goed onderzoek en onderwijs (Stoker et al., 2023). Adekoya et al. (2020) stellen dat dekolonisering juist de ruimte voor verschillende perspectieven bevordert en essentieel is voor academische vrijheid. Echter, de eis dat Eurocentrische perspectieven ter discussie staan, wordt door sommigen gezien als een inperking van de vrijheid om onderzoek naar eigen inzicht te doen.

Pro-Palestina activisten eisen dat universiteiten de banden met Israëlische universiteiten verbreken. Universiteitsbesturen weigeren dit, beroepend op academische vrijheid en neutraliteit om alle perspectieven ruimte te geven. Activisten betogen dat universiteiten verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappelijke impact van wetenschappelijke kennis.

Dekoloniale denkers zoals Santos (2016) waarschuwen voor epistemicide door de dominantie van Eurocentrische kennissystemen, wat leidt tot de marginalisering van niet-Europese kennis (Icaza & Vazquez, 2019; Le Grange, 2019). Deze denkers benadrukken het belang van inclusieve en rechtvaardige kennissystemen binnen universiteiten.

Tool

Emotienetwerken

Tijdsduur: 3 uur
Aantal deelnemers: 5 – 12 per gesprekstafel
Doel: Het samen onderzoeken van de vaak emotioneel geladen relaties tussen mensen en cultureel erfgoed.

Emotienetwerken is ontwikkeld door de Reinwardt Academie voor cultureel erfgoed en de Amsterdamse erfgoedinstelling Imagine IC. De methode helpt mensen 'erfgoedbewust' te worden door de emotionele en sociale dynamiek rondom erfgoedobjecten te onderzoeken. Denk bijvoorbeeld aan de jaarlijks oplopende discussie over Zwarte Piet. Zulke discussies maken duidelijk hoe het verleden en het heden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Vanuit een netwerkbenadering wordt zichtbaar hoe verschillende belangen en emoties verweven zijn. Dit zorgt voor wederzijds begrip en nieuwe inzichten over de omgang met het verleden in het heden.

De methode wordt toegepast in musea, klaslokalen en tal van anderen contexten, om schurende kwesties rond een gedeeld verleden bespreekbaar te maken. Op de Universiteit voor Humanistiek is de methode ingezet om het koloniaal verleden van het pand aan de Kromme Nieuwegracht in Utrecht gezamenlijk te onderzoeken.

Caleidoscopia - spelen met diversiteit

Tijdsduur: Diverse werkvormen van 30 minuten tot 5 uur
Aantal deelnemers: 3 tot 100
Doel: Intersectioneel denken bevorderen

Caleidoscopia is ontwikkeld om diversiteit en inclusie spelenderwijs te verkennen en te bevorderen. De methode maakt gebruik van een kaartspel dat mensen helpt reflecteren op hun eigen en andermans dimensies van diversiteit, wat leidt tot respectvolle en open dialogen over diversiteit en inclusie.

Deze methode is breed inzetbaar, bijvoorbeeld in educatieve instellingen, zorgorganisaties, en voor professionals die met diverse groepen werken. Het helpt bij het navigeren van complexe interacties en machtsstructuren door intersectioneel denken te bevorderen.

[Het kaartspel en het boek met theorie en diverse werkvormen kan je hier bestellen.](#)

Bronnen

- Adekoya, Remi, Kaufmann, Eric, and Simpson, Thomas. (2020) **Academic freedom in the UK, Protecting viewpoint diversity**. Policy exchange.
- Ben-Porath, S. (2017). **Free Speech on Campus**. University of Pennsylvania Press
- Gümüşay, K. (2022) **Spreken en Zijn**. Hoe taal ons beperkt en bevrijdt. Amsterdam: Atlas Contact.
- Icaza, R., & Vázquez, R. (2018). Diversity or decolonisation? Researching diversity at the University of Amsterdam. In: G. K. Bhambra, D. Gebrial, & K. Nişancioğlu (Eds.), **Decolonising the university**, pp.108-128. Pluto Press.
- Kessels, J. (2014). **Scholing van de geest**. Amsterdam: Boom.
- Kessels, J., Boers, E., & Mostert, P. (2015). **Vrije ruimte. Filosoferen in organisaties**. Amsterdam: Boom. ([PDF link](#)).
- Le Grange, L. (2019). The curriculum case for decolonisation. In: J. Jansen (Ed.) **Decolonisation in Universities: The politics of knowledge** (pp.29-48). Wits University Press
- Matusov, E. & Marjanovic-Shane, A. (2016). Typology of Critical Dialogue and Power Relations in Democratic Dialogic Education. In: Jezierska, K., & Koczanowicz, L.(2016). **Democracy in dialogue, dialogue in democracy: The politics of dialogue in theory and practice**. Routledge. 211-230.
- Mbembe, A. (2017) **Critique of Black Reason**. Durham, NC: Duke University Press.
- Mbembe, A. (2019) **Necropolitics**, Durham, NC: Duke University Press.
- Mbembe, A. (2022) **The Earthly Community: Reflections on the Last Utopia**, V2_Publishing, Rotterdam.
- Mouffe, C. (2013). **Agonistics: Thinking the World Politically**. London: Verso.
- Noelle-Neumann E. (1974) The Spiral of Silence: A Theory of Public Opinion. **Journal of Communication** 24: 43–51.
- Noelle-Neumann E. (1984) **The Spiral of Silence**. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Smith, L. Tuhiwai (1999) **Decolonizing methodologies: research and indigenous peoples**. London: University of Otago Press.
- Stoker, J., Stolker, C., & Waaldijk, B. (2023). **Krachtig en kwetsbaar: Academische vrijheid in de praktijk** ([link](#)).
- Suransky, C., & Alma, H. (2017). An Agonistic Model of Dialogue. **Journal Of Constructivist Psychology**, 31(1), 22–38 ([link](#)).
- Thomas, Casper (2023). De verwording van woke – Van trots vignet tot sinister signaalwoord, **De Groene Amsterdammer**, 6 april 2023.
- Wekker, G. (2016) **White innocence: Paradoxes of colonialism and race**. Duke University Press.
- Zoontjes, P.J.J. (1993). **Vrijheid van wetenschap**. Juridische beschouwingen over wetenschapsbeleid en hoger onderwijs, Zwolle, 1993.

Bedankt

Vragen of bevindingen?
We zijn benieuwd:
C.Suransky@UvH.nl